

Munkácsy-képek a nagyvilágból

A világpolgár soknemzetiségű ifjúkori emlékei

Felmenői a XVIII. század elején települtek bajor földről Magyarországra. A kis Mihály 1844. február 20-án Lieb Leo Mihály és Reök Cecília házasságából a multikulturális Munkácson látta meg a napvilágot. 1868. október 3-án már Miskolcon élt a családjával, amikor a magyar belügyminisztérium engedélyével a nevüket Munkácsyra magyarosították. Szülei korai halála miatt, gyermekkorában a soknemzetiségű partiumi peremvidék számos településén megfordult. Békéscsabán nagybátyjánál, Reök István ügyvédnél lakott. Három éven át Langi Mihály asztalosnál tanult ugyanott, majd Aradon talált munkát egy Albrecht nevű mesternél, hasonlóan sanyarú körülmények között. (Később a hajnali, szlovák nyelvű ébresztés: „Klapci, horká!” – „Fiúk, felkelni!” emlékére festette meg az „Ásító inas” című zsánerképét). A nélkülözések miatti betegeskedése idején Fischer Károly gyulai cégtábla-festőtől kapott rajzórákat, majd Szamosy Elek, az akadémikus végzettségű vándor-piktor tanítványa lett. Vele jutott el a bánáti Buziás-fürdőre, majd onnan Beodrára. Mindez azért érdekes, mert ebből az életszakaszból valók az első komolyabb munkái, köztük a kevésbé ismert, román vonatkozású vázlatai is. A Magyar Nemzeti Galéria saját grafikai gyűjteményéből került a mostani tárlatra két korai, 1862-es szénrajza. Az „Oláh menyecske”, a fején egyensúlyozott vizeskorsóval úgy lépdel át a patak kövein, hogy közben orsót pörget és fon. Az „Oláh család a ház előtt” pedig egyszerre három nemzedéket ábrázol népviseletben, az akkori divat szerint, zsánerjelenetbe csoportosítva a festői figurákat. A „Parasztok lóval” című 1866-os ceruzarajzán már bőgatás-pörgekalapos magyarokat örökít meg. A kiegyezés évében készített, a gyámját megörökítő – „Reök bácsi” – arcmása németesen polgári öltözetben készült.

1863 ősztől már Pesten tanult tovább és ettől kezdve a soknemzetiségű gyermekkori emlékeket a külföldi tapasztalatok váltották fel. Két évre rá ugyanis Bécsben folytatta az akadémiát, ahol osztrák tanárai – Joseph von Frühlich, Theodor Franz Zimmermann és Karl Rahl – útmutatásai mellett a múzeumi látogatások is sokat számítottak. Főleg Rembrandt és Rubens volt rá nagy hatással. Itt látta Ludwig Knaus düsseldorfi festő „Kártyázó cipészinas” című képét. Ennek hatására iratkozott be később a düsseldorfi főiskolára, de előbb még két évig München következett, itt Wagner Sándor professzor osztályába járt, ahol a bajor királyi intézmény igazgatója, Wilhelm von Kaulbach is irányította. Münchenben mégis leginkább két tájképfestő – Adolf Lier és Eduard Schleich – volt a munkásságára nagy befolyással, amint azt a mostani kiállításon a „Vihar a pusztán” valamint a „Dőlő szénásszekér” egyaránt bizonyítja. Petőfi versének ih-

letésére „Befordultam a konyhára” címmel népi életképet is festett. 1867 októberében a párizsi világiállításra is eljutott, ahol főleg Camille Corot, Jean-Francois Millet és Gustave Courbet művei foglalkoztatták. Olyannyira, hogy a bajor fővárosba visszatérve mindinkább Wilhelm Leibl német realista festő baráti köréhez csatlakozott. Két éves düsseldorfi tanulmányai idejéből való a – Benjamin Vautier zsánerfestő hatására festett, már említett – „Ásító inas” majd a magyar betyárvilág és a levert forradalom legendaköréből merített „Siralomház” is. Ezen a düsseldorfi iskola lélektani megjelenítés módja érvényesült. Bár mestere – Knaus – eltanácsolta ettől a bonyolult témától, a drámai ábrázolásmód mégis sikorsorozatot hozott számára: a párizsi Szalonban aranyérmét nyert a festménnyel, amelyet már a műtermében előzetesen megvásárolt Wilstack, az amerikai milliomos. Tízezer frankot fizetett a képért, és ezzel Munkácsy feltartóztatlanul elindult a világhír felé...

Élete másik fontos határkövének a „Milton” (1877) bizonyult, amely a párizsi szalon magyar pavilonjának aranyérmét nyerte el, s európai körútján a festő is végigkísérte. Münchenben, Bécsben, Budapesten és Londonban járt a képpel együtt. Az osztrák fővárosban a császár Vaskorona-renddel és nemesi oklevéllel jutalmazta, Charles Sedelmayer amerikai menedzser tíz évre szóló szerződést kötött vele és harmincezer frankért a művet is megvásárolta, hogy New Yorkban eladja, ahol máig is a Public Library büszkesége.

Már ekkor javában folyt Munkácsy műveinek szétszóródása a szélrózsa minden irányába. Ennek kései ellenfolyamataként szervezte meg most a Magyar Nemzeti Galéria „Munkácsy a nagyvilágban” című reprezentatív tárlatát. Hazai köz- és magángyűjteményekből, valamint a világ távoli pontjairól száztizenöt festmény és huszonkilenc grafika tekinthető meg március 24. és július 31. között a Budavári Palota központi épületének földszintjén. Számos soha nem látott vagy nyilvánosság előtt ritkán szerepelt remekmű is előkerült. A kölcsönző külföldi testvérintézmények közül csak a legrangosabbakat kiragadva említhető meg a New York-i Metropolitan Museum of Art, a moszkvai Puskin Múzeum, a párizsi Musée d'Orsay és a bukaresti Muzeul National de Arta, valamint német nyelvterületről a Hamburger Kunsthalle, a düsseldorfi Stiftung Museum Kunst Palast, a wuppertali Von der Heydt Museum és a bécsi Österreichische Galerie Belvedere. Kortársainak és művészkollégáinak róla készített festményei, szobrai mellett korabeli fényképek s egyéb relikviák, továbbá személyes használati tárgyai hozzák emberközelbe a világhírű festőfejedelmet.